

VERNO KİTAP
Y A Y I N E V İ

BİR NEFESTE OSMANLI TARİHİ

Osmanlı'ya Farklı Bakış

Hikmet Tekin

VERNO KİTAP
Y A Y I N E V İ

Verno Kitap©

www.vernokitap.com

kitap@matbumedya.com

0549 654 72 54

Yayıncı Sertifika No 28740

Genel Müdür: Emrah Çelik

Yayın Danışmanı: Emre Demir

Editör: Ali Gül

Sayfa Tasarım: Baran Ekber

Kapak Tasarım: Senem Yıldırım

Kitappad
com

Kitaplobi
com

Kitapşeyleri
com

1. Basım, İstanbul, Aralık 2025

ISBN: 978-625-9656-95-3

Tilki Kitap Matbaa / İstanbul

Matbaa Sertifika No: 48138

Eserin tüm telif hakları yazara aittir. Yazar, bu baskı için basım-satış-dağıtım-tanıtım haklarını Verno Kitap'a devretmiştir. Yazar, eserin kapak dahil içeriğindeki tüm materyallerin (metin, görsel öge, tablo...) yasal ve fikri sorumluluğunu kabul etmiştir. Verno Kitap'ın kurumsal görüşü olmayabilir.

BİR NEFESTE OSMANLI TARİHİ

Osmanlı'ya Farklı Bakış

Hikmet Tekin

Annem Havva Tekin ve Babam Akif Tekin'e...

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	21
Neden tarih?	21
Niçin Osmanlı?.....	22
Süleyman Şah.....	23
Osmanlı'dan önce Anadolu'nun durumu nasıldı?	24
Osmanlı'nın kökeni.....	25
Hacı Bektaş-1 Veli.....	26
Şeyh Edebali.....	27

BİRİNCİ BÖLÜM

A- KURULUŞ.....	29
B- DEVLET TEŞKİLATI	29
C- HÜKÜMDARLAR	29

A-KURULUŞ	31
Beylikten cihan devletine.....	31

B-DEVLET TEŞKİLATI.....	35
1. Hâkimiyet anlayışı	35
2. Sadrazam-Başbakan.....	36
3. Din-devlet ilişkisi	37
4. Şeyhülislamlık	39

5. Hoşgörülü anlayışa ne oldu?.....	42
6. En çok okunan kitaplar	43

C-HÜKÜMDARLAR.....	58
1. OSMAN BEY (1302-1324)	58
2. ORHAN BEY (1324-1362)	62
3. 1. MURAT (1362-1389)	63
4. YILDIRIM BAYEZİD (1389-1403)	66
5. 1. MEHMET (1413-1421).....	79
6. 2. MURAT (1421-1451)	80

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSELME DÖNEMİ.....	85
7. FATİH SULTAN MEHMET (1451-1481).....	87
8. 2. BAYEZİD (1481-1512).....	102
9. YAVUZ SULTAN SELİM (1512-1520).....	119
1-İktidar mücadelesi	120
2. Yavuz Selim'in vefatı	123
3. Bir şiirin hikâyesi.....	124
10-KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN (1520-1566).....	132
1. Muhteşem Süleyman	132
2. Macaristan seferi ve Budin'in fethi	134
3- İkinci Macaristan Seferi ve Viyana kuşatması	135
4. İrakeyn seferi	137
11. 2. SELİM (1566-1574)	151
1. İnebahtı yenilgisi.....	153
3- 2. Selim'in vefatı.....	153
4. Kapitülasyon nedir?	154
5. Bir saray mesleği: Musahiplik.....	155
6. Birgili Mehmet Efendi	156

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DURAKLAMA DÖNEMİ	163
12. 3. MURAT (1574-1595)	165
1. Kadınlar arasındaki rekabet ve entrikalar	166
2. İran Savaşı	166
3. İstanbul'da sayım	167
4. Osmanlı-İngiliz ticari ilişkileri nasıl başladı?	168
5. Osmanlı'nın Afrika hâkimiyeti.....	169
13. 3. MEHMET (1595-1603).....	176
1. Yine Avusturya savaşı.....	177
2. Haçova Meydan Savaşı	178
3. Kanije müdafaası	179
4. Celali isyanları	179
5. Dostluk temasları	181
14. 1. AHMET (1603-1617)	186
1. Erdel meselesi gerilemenin işareti mi?	187
2- Sultanahmet Camii'nin inşası	188
3- Tütünle tanışma... ..	188
4- Sultan 1. Ahmet'in vefatı	189
5- Aziz Mahmut Hüdayi.....	190
15. 1. MUSTAFA (1617-1618).....	194
16. 2. OSMAN - Genç Osman- (1618-1622).....	195
1. Hotin seferi	196
2. Sultan 2. Osman'ın hazin sonu	197
3. Sultan 2. Osman'ın ıslahat düşüncesi.....	198
4. Koçi Bey risaleleri ıslahat kaynağı mı?	199
17. 4. MURAT (1623-1640)	206
1. Büyük İstanbul yangını ve tütün yasağı	207
2. Revan seferi.....	208
3. Bağdat seferi.....	209
4- 4. Murat'ın şahsiyeti ve vefatı	210

5- Dönemin çığır açan yazarı: Kâtip Çelebi.....	211
18. SULTAN İBRAHİM (1640-1648).....	216
1. Para üzerinde oynanan oyunlar	216
2. Hanedanın soyu nasıl kurtarıldı?.....	217
3. Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesi.....	218
4. Kösem Sultan kimdir?	219
5. Kadınlar saltanatı	221
19. 4. MEHMET (1648-1687).....	226
1. Bir döneme adını veren sadrazam: Köprülü Mehmet Paşa	227
2. En genç sadrazam: Köprülü Fazıl Ahmet Paşa	229
3. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Viyana kuşatması.....	230
4. Felaket yılları.....	233
5. Karlofça Antlaşması.....	233
20. 2. SÜLEYMAN (1687-1691).....	242
1- Macaristan ve Belgrad'ın elden çıkması	243
2- 2. Süleyman'ın vefatı.....	244
21. 2. AHMET (1691-1695).....	245

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GERİLEME DÖNEMİ.....	247
22. 2. MUSTAFA (1695-1703).....	249
1. Zentâda ne oldu?	250
2. İbretlik bir şeyhülislam: Feyzullah Efendi	252
3. Bir bilge defterdar: Sarı Mehmet Paşa	253
23. 3. AHMET (1703-1730).....	256
1. Prut seferi.....	257
2. Baltacı Mehmet Paşa ve Katerina hadisesi.....	257
3. Pasarofça Antlaşması.....	258
4. Zor yıllar ve 3. Ahmet'in sonu.....	259
5. Lale Devri (1718-1730)	260

24. 1. MAHMUT (1730-1754)	268
1. Şehzade ve kafes hayatı.....	269
2. Yine İran Savaşı.....	270
3. Rusya ile savaş.....	271
4. Yeni bir dış siyaset.....	271
5. Yenilik hareketleri	272
25. 3. OSMAN (1754-1757)	279
1- Bir kültür taşıyıcısı: Sefaretname.....	280
2- 28 Mehmet Çelebi kimdir?	281
3. Diplomasi tarihinde bir dönüm noktası	281
4. Abdi Efendi	282
26. 3. MUSTAFA (1757-1774).....	287
1. Osmanlı-Rus Savaşı	288
2. Bir bilge büyükelçi: Ahmet Vasıf Efendi	289
3. Ahmet Resmi Efendi.....	290
4. Bir minyatür dehası: Levni.....	291
5. Şair Haşmet.....	292
27. 1. ABDÜLHAMİT (1774-1789).....	295
1. Küçük Kaynarca Antlaşması.....	295
2. Aynalıkavak Tenkihnamesi	296
3. Sultan 1. Abdülhamit'in vefatı.....	296
4. Bir talihsiz sadrazam: Halil Hamit Paşa.....	297
5. Amerika'yı vergiye bağlayan bir Osmanlı: Cezayirli Hasan Paşa.....	298
28. 3. SELİM (1789-1807)	306
1. Nizam-ı Cedit nedir?	307
2. Kabakçı Mustafa İsyanı	308
3- 3. Selim'in şahsiyeti.....	309
4. Mısır'ın işgali	311
5. Fransız İhtilali.....	312
29. 4. MUSTAFA (1807-1808)	316

BEŞİNCİ BÖLÜM

DAĞILMA DÖNEMİ	317
30. 2. MAHMUT (1808-1839)	319
1- 2. Mahmut'un tahta geçmesi	320
2. Yunanistan'ın bağımsızlığı	321
3. Navarin baskını	321
4. Cezayir'in işgali	322
5. Vaka-i Hayriye	323
31. SULTAN ABDÜLMECİT (1839-1861).....	334
1. Islahat hareketleri.....	335
2. Abdülmecit'in şahsiyeti ve vefatı.....	336
3. Bir öncü şair: Ziya Paşa	337
4. Bir devrin aynası: Ahmet Cevdet Paşa	338
5. Bir hukuk klasığı: Mecelle.....	340
32. SULTAN ABDÜLAZİZ (1861-1876)	346
1. Sultan Abdülaziz'in Mısır ziyareti.....	346
2. Sultan Abdülaziz'in Avrupa seyahati.....	347
3. Sultan Abdülaziz'in şahsiyeti ve vefatı.....	349
4. Saray darbesi	350
5. Anlat derdini Marko Paşa'ya.....	351
33. SULTAN 5. MURAT (1876-1876)	354
1. Çırağan Vakası nedir?.....	355
2. Ali Süavi vakası.....	356
34. 2. ABDÜLHAMİT (1876-1909).....	357
1. Denge siyaseti	358
2. Toprak kayıpları niye önlenemedi?.....	358
3. İslam Birliği siyaseti	359
4. Dönemin başlıca fikir akımları	360
5. Filistin meselesi	362
35. 5. MEHMET (1909-1918).....	406
1. Trablusgarp Savaşı.....	407

2. Sultan Reşat'ın vefatı.....	409
3. Balkan savaşları ve sebepleri.....	410
4. Alman hayranlığı ve savaş.....	412
5- 1. Dünya Savaşı.....	412
36. 6. MEHMET VAHİDÜDDİN (1918-1922).....	424
1. Sultan Vahdettin'in Almanya seyahati.....	426
2. Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya nasıl gönderildi?.....	428
3. Anadolu işgal altında.....	429
4. Değişen dengeler.....	432
5. Mehmet Akif, Anadolu'da.....	433

ALTINCI BÖLÜM

CUMHURİYET.....	453
1. Cumhuriyet fikri nasıl doğdu?.....	455
2. Nasıl bir cumhuriyet?.....	456
3. Tek parti rejimi.....	457
4. Muhalifler neye muhalifti?.....	458
5. Lozan'da neler oldu?.....	460
6. Montrö Boğazlar Sözleşmesi.....	463
KAYNAKÇA.....	466

HİKMET TEKİN

Sarıkamuş, Topkaya/Saat köyünde doğdu (1956). 1977 yılında Fatih Millet Kütüphanesi'nde çalışmaya başladı. Eğitim hayatını çalışarak sürdürdü. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi (1984). Daha sonra aynı üniversitenin Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı. 1988-2005 yılları arasında öğretmenlik yaptı. İki yıl kadar yayınevlerinde redaktör olarak çalıştı. Yerel bir dergide editörlük ve köşe yazarlığı yaptı. Evli olup Hilal, Kevser, Mehmet Akif, Nurcihan'ın babası; Hacer Erva, Sena, Aslı ve Asude'nin dedesidir.

KİTAP HAKKINDA...

Bu mütevazı çalışma ile Osmanlı Tarihini bir solukta okumak ve okutmak üzere yola çıkıldı. Hakkında ciltler dolusu kitap yazılan ve hemen her konu başlığıyla ilgili pek çok akademik çalışma yapılan 600 yıllık döneme, bir bütün olarak fakat ayrıntıya girmeden bakmaya çalıştık. Bu maksatla tasarlanan ilk hâli, *Tarihten Notlar* başlığı altında kısmen yayımlandı. Daha sonra bütünü üzerinde çalışıldı, ilaveler yapıldı ve okuyucunun takdirine sunuldu.

Öncelikle kuruluştan itibaren varlığını sürdüren devlet kurumlarından başlamak üzere 36 padişahın kısa biyografisi, dönemlerinde meydana gelen siyasi-sosyal olaylar kronolojik sırayla anlatıldı. Bunun yanında kültür-sanat alanındaki gelişmelere, eserleriyle kendilerinden söz ettiren Ahmet Cevdet Paşadan İdris-i Bitlisi'ye, Katip Çelebi'den Evliya Çelebi'ye, Sait Halim Paşadan Hacı Bektaş-ı Veli'ye birçok önemli şahsiyetin ilginç öykülerine yer verildi. Zira meşhur insanların yetişmeleri, duruşları ve katıldıkları sosyal-siyasal gruplar daima dikkat çekmiştir. Bunun için daha çok birincil kaynaklara müracaat edildi ve farklı yönleri öne çıkarıldı.

Bu esnada gerek tarihî olaylara gerekse tarihî şahsiyetlere karşı aşırı övgüyü de aşırı yergiyi de tercih etmedik. Zira her iki yaklaşımın da kusursuz olmadığı aşikârdır. Nitekim bir açıdan bakanların “muhteşem” gördükleri her şey, başka bir açıdan

bakanlar için “çok kötü” bir algıya neden olabilmektedir. Oysa tarihimizde doğruların yanında yanlışların da olması pek tabiidir.

Bir bilim olarak tarih, elbette kısır çekişmelerden kurtarılmayı hak ediyor. Ancak o zaman tarihin bir masal olmadığı anlaşılır. Böylece, tarihî şahsiyetler de yalnızca birer kahraman olarak görülmez. Tarihi olaylardaki rolleri ve etkileri daha yalın halde ortaya çıkar.

Çalışmamızda (tartışmalı olsa da) çoğunlukla tercih edilen “Kuruluş, Yükselme, Duraklama, Gerileme ve Çöküş” gibi dönemlendirme tasnifi esas alınmış, dönem sonlarına konulan haritalarla siyasi ve fiziki gelişmelere dikkat çekilmiştir.

Bu arada metni okuyarak dikkatle gözden geçiren değerli arkadaşım Erkan Uğursoy’a kalbi teşekkürü borç bilirim. Ayrıca Verno Kitap Yayınevi sorumlusu Emrah Çelik Bey’e, kitabın güzel bir şekilde okuyucunun eline geçmesi için emek sarf eden Senem Yıldırım ve yayınevinin güler yüzlü çalışanlarına; özellikle katkılarından dolayı Ali Gül Bey’e teşekkür borçlu olduğumu belirtmek isterim.

EDİTÖRÜN NOTU

Alışılmışın dışında bir Osmanlı Tarihi.... Siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik yönlerden ele alırken eleştirel gözlerle ve farklı bakış açılarıyla yorumlamaktan çekinmeden, isabetli tespitleriyle, günahıyla ve sevabıyla ele alarak, kupkuru bilgiler yerine ufkumuzu açacak, bambaşka bir Osmanlı Tarihini gözlerimizin önüne seren yazarımızı tebrik ediyorum. Bir solukta okunacak ve altı yüzyıldan fazla tarih sahnesinde yer almış Osmanlı Devleti hakkındaki bilgilerimizi ve düşüncelerimizi olgunlaştıracak bu eser eminim ki çok ses getirecektir.

ALİ GÜL

*Altı asırlık dev çınarın heybetli gölgesi
Kaplamiştı Asyayı Avrupayı Afrikayı
Mazlumun yoksulun hastanın sığınağı
Zalimin soysuzun hırsızın Kerbelası
Gövdesini kurtlar böcekler kemirdi asırlarca
Ne fırtınalar ne depremler ne seller atlattı
Lakin vakti gelince ömrünü tamamladı
Giderken genç bir fidan bıraktı ardından
O genç fidan da serpildi bize gölge oldu.*

GİRİŞ

Neden tarih?

Tarihin nihai gayesi, insanın kendini tanımasıdır. Ancak tarih; *geçmişte yaşanan hadiselerin incelenmesinin yanı sıra, bu olaylarla ilgili bilgilerin derlenip yorumlanması* olarak da tarif edilir. Bir başka ifadeyle tarih; *insan ve toplumun yaşamındaki çeşitli dönemlerinin kaydı olup sonraki kuşakların hakkını verebileceği değerleri gösteren bir envanterdir*. Buna göre insanın yemesi, içmesi, evlenmesi, boşanması ve hatta yürümesi gibi rutin faaliyetleri bile hadise olarak değerlendirilebilir. Keza bir dine mensubiyeti, devlet kurması, savaş ya da barış kararı alması da tarihî hadise kapsamındadır.

Olayları başlatan, yön veren, sevk ve idare eden sebepler; tarihin yorumlanması olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşanmış olaylardan hareketle geçmiş milletlerin medeniyet alanındaki ilerleme ve gerileme hadiseleri hakkında fikir sahibi olmak için bütün olarak topluma bir ışık tutma işlemi de hiç şüphesiz tarih biliminin marifetidir. Tarihî olayları yorumlayan fikir akımları ise bütün bu sorulara verilen cevapların peşindedir.

Bu açıdan bakıldığında Osmanlı Devleti; temelini İslami kaynaklardan alan, adil olduğu kadar farklılıklara karşı hoşgörülü yaklaşımıyla da uzunca bir dönem tarih sahnesine damgasını vuran önemli bir unsur olmuştur. Bazı padişahların kişisel zaafı ve kabulü zor uygulamaları dışında ortaya koydukları yönetim biçimi sebebiyle hayırla anılan bir örneklik göstermiştir. İslam

medeniyetine ait olmak üzere geliştirdiği kurumlar ve yapılar, bugün bile Müslümanlar tarafından benzeri ortaya konulamamış özellikler göstermektedir. Peki, bugünü doğru anlamak için dünü iyi bilmenin bir gereklilik olduğu düşünöldüğünde Osmanlıyı ne kadar tanıyoruz?

Niçin Osmanlı?

Her şeyden önce küçük bir beylikten koca bir devlet oluşturması ve dünya sahnesinde oynadığı rol itibarıyla başlı başına önemli bir hadisedir Osmanlı... 6 asır payidar kalmış bu devletin, mutlaka üzerinde durulması gereken bazı özellikleri olduğu gibi, çöküşüne yol açan vahim hataları da olmuştur elbette... *Tarihin tekerrürü mü, hataların tekerrürü mü* tartışması bir yana, her bakımdan ibret alıp dersler çıkarmanın ilk şartı, onu objektif bir gözle okuyup anlamaya çalışmak olmalıdır. Ama hangi dönemi inceliyorsak o dönemin şartlarını göz önüne almamız gerekir. Günümüz şartlarına göre değerlendirmek doğru değildir.

Osmanlı Devleti'ni kuran aile, tarihî kayıtlara göre Oğuz boyu içinde önemli bir yere sahip olan Kayı Boyuna mensuptur. Simgesi iki ok ile bir yay olan Kayı; 'Muhkem, kuvvet ve kudret sahibi' anlamındadır.

1071'deki Malazgirt Savaşı'ndan sonra kitleler halinde Anadolu'ya göç eden Türklerden Ertuğrul Bey, Selçuklu Sultanı Alaeddin tarafından Bizans sınırında bir uç beyi olarak görevlendirilir. Ertuğrul Bey, idaresinde olanlarla birlikte batı uç bölgesindeki Domaniç havalisini yurt edinir. Kütahya ve Bilecik bölgelerine yerleştikten sonra Söğüt'ü de Bizans'tan alarak orayı beyliğinin merkezi yapar.

Ertuğrul Bey 1281 yılında vefat ettiğinde Kayılar, Söğüt havalisine hâkimdir ve kurulacak devletin çekirdeğinin de burada bulunduğu görülmektedir. Hristiyanlığa karşı *gaza* anlayışına kendini vakfetmiş küçük bir sınır devleti olarak ortaya çıkan Osmanlı; Bizans egemenliğindeki Anadolu'da adım adım ilerleyerek, kısa zamanda İslam dünyasının en güçlü devleti haline gelmiştir.

Süleyman Şah

Süleyman Şah; Ertuğrul Gazi'nin babası, Osman Gazi'nin de büyükbabasıdır. Orta Asya'nın Altay-Altun Dağı denilen kısmında ikamet eden Kayı Han isimli Türk kabilesine mensup bir beydir. Moğol istilasını üzerine Türkistan'da Mahan civarına yerleşmiştir. Muhtemelen Cengiz Han'ın şerrinden güvende olmak için Oğuzların Bozok kolundan Kayı boyu olarak önce Ahlat'a, oradan da Erzincan yöresine göçmüştür. Aynı boya mensup bazı aşiretler de Diyarbakır, Mardin ve Urfa'ya yerleşmiştir.

Bu arada Eyyubi devleti hükümdarı, Haçlılarla çarpışmak üzere Süleyman Şah'ı Halep'e davet eder. Süleyman Şah, bütün ağırlık ve oymaklarıyla Halep yakınındaki Fırat Nehri'ne ulaşır. Bu nehrin geçitlerini bilmediği için atını Fırat Nehri'ne rastgele sürer. Fakat at, coşkun suların akıntısına kapılmaktan kurtulamaz. Birkaç defa atıyla batıp çıkar, çevredekiler tüm uğraşlarına rağmen kendisini kurtaramaz. Süleyman Şah, Caber Kalesi eteklerinde bir kümbete defnedilir (1227) ve burası "Türk Mezarı" diye anılır.

Lozan Antlaşması'na göre mezarın bulunduğu yer, Suriye sınırları içinde olduğu hâlde Türkiye'ye ait sayılmıştır. Ancak 1973 yılında Tabka Barajı'nın inşası ile bölgenin sular altında kalması

ihimaline karşı defin yeri Suriye ile yapılan anlaşma uyarınca daha kuzeye, sonraları ise Fırat üzerinde yapılan Karakozak Köprüsü yakınına taşınmış, orada yeni bir türbe inşa edilmiştir.

21 Şubat 2015 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti tarafından Suriye'deki iç savaş nedeniyle gerçekleştirilen Şah Fırat Operasyonu neticesinde türbe geçici süreliğine Türkiye sınırına 180 metre mesafedeki Eşme köyüne taşınmıştır.

Süleyman Şah'ın Sungur Tekin, Gündoğdu, Dünder Bey ve Ertuğrul Bey adında 4 oğlu vardı. Sungur Tekin ve Gündoğdu, kabileleriyle birlikte eski yurtlarına döndü. Dünder Bey ve Ertuğrul Gazi, yeni bir yurt aramak için Pasin Ovası ile Sürmeliçukur yöresine gittiler. Bir müddet sonra da Ankara'ya gelerek Karacadağ'a yerleştiler. Arkasından Ertuğrul Gazi, Anadolu Selçuklu sultanı tarafından Söğüt'e uç beyi-hudut muhafızı tayin olundu. Onun oğlu Osman Bey de Osmanlı Devleti'nin kurucusu oldu.

Osmanlı'dan önce Anadolu'nun durumu nasıldı?

26 Ağustos 1071'de Malazgirt'te elde edilen tarihi zaferle birlikte kurulan Anadolu Selçuklu devleti, Anadolu'da yeni bir imar ve kültür medeniyeti inşa etmiştir. Ancak Selçuklu Hükümdarı Gıyaseddin Keyhüsrev'in Babailer isyanıyla uğraşmasını fırsat bilen Moğollar, Anadolu'da büyük bir işgal ve yıkım hareketi başlatır. Moğollar karşısında aldığı bu ciddi yenilgiden sonra Selçuklu, bir daha toparlanamaz.

1243'te Köseadağ Savaşı'yla birlikte Anadolu'da siyasi birlik de tamamen bozulur ve *Anadolu Beylikleri* denilen dönem başlar. Aralarında adeta ölüm kalım savaşı yaşanan irili ufaklı bu beyliklerin belli başlı olanları; müstakil bir devlet konumunda

olan Kadı Burhaneddin Devleti yanı sıra Karamanoğulları, Germiyanogulları, Karesioğulları, Menteseogulları Eşrefoğulları, Ramazanoğulları, Candarogulları Aydınoğulları, İnançoğulları, Taceddinoğulları, Çobanoğulları, Dulkadiroğulları gibi beyliklerdi

İstilacı Moğollar, Anadolu'yu acımasızca kasıp kavururken, en büyük baskı Orta ve Doğu Anadolu'da hissedilir. Bu yüzden burada yaşayan Türkmenler, nüfus yoğunluğu nedeniyle gözlerini Batı'ya çevirmişlerdi. Anadolu'nun batısındaki uç bölgelerinde yeni kurulacak bir devlet için temel şartların var olması demekti bu... Gelişmelerin meydana getirdiği siyasi ve sosyal durumu en iyi değerlendirecek olan beylik ise Osmanlı Beyliği olacaktır.

Osmanlı'nın kökeni

Yaygın kanaate göre Orta Asya'dan Batı'ya göç etmiş Türk kavimlerinden biridir Osmanlı Hanedanı... Bölgede Selçuklu hâkimiyetinin zayıfladığı bir dönemde Türkmenler, 1240 yılında Vefaiyye tarikatı şeyhi Baba İlyas öncülüğünde Selçuklu yönetimine karşı büyük bir ayaklanma başlatır. Anadolu tarihinde önemli bir dönüm noktası olan bu isyandan kısa bir zaman sonra da Moğollar Anadolu'yu istila edecektir. Moğol İlhanlı devletinin zuhur etmesiyle birlikte Anadolu'daki Selçuklular beyliklere bölünmüştür.

Bölgenin Bizans'a en yakın toprakları ise Osman Bey'in elindedir. Osman Bey, 1302 yılında eski Bizans başkenti İznik'i kuşatır ve üzerine gönderilen askerî birliği püskürtmeyi başarır. Bu tarihten itibaren bölgede bazı önemli sosyal ve siyasi değişimler yaşanır. En önemlisi de hiç şüphesiz Osmanlı Devleti'nin kurulması ve bir Babai şeyhi olan Edebalı'nın, Osman Bey ve dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin üzerinde hissedilen güçlü etkisidir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkili olan Şeyh Edebali ve diğer dervişlerle ilgili muhtelif görüşler söz konusudur. Tarihçi Ahmet Yaşar Ocak, *Efsaneler ve Gerçekler*'de Aşıkpaşazade'ye atfen, devletin kuruluşunda etkili olmuş 4 gruptan söz eder: Gazıyan-ı Rum, Ahiyan-ı Rum, Abdalan-ı Rum ve Bacıyan-ı Rum... Özellikle gaza geleneğinin, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli rolü olmuştur.

Bu arada Hacı Bektaş-ı Veli'nin yanı sıra Hacım Sultan, Abdal Musa ve Kaygusuz Abdal gibi şahsiyetler de kuruluş dönemi boyunca fetih ve iskân hareketlerinde etkili olmuşlardır.

Hacı Bektaş-ı Veli

Asıl adı Muhammet'tir. Muhtemelen vefatından sonra Hacı Bektaş-ı Veli olarak şöhret bulmuştur. 1200'lü yıllarda Celaleddin-i Rumi, Taptuk Emre, Yunus Emre ve Ahi Evran gibi Anadolu'da efsaneleşmiş isimler arasında yer alır. Tarihi şahsiyeti ve hayatı ile ilgili bilgiler daha çok menkıbelere dayanmaktadır. "*Vilayetname*", "*Makalat*" gibi eserler, kendisinden çok sonraları kaleme alınmış anonim eserlerdir.

Horasan erenleri diye bilinen sufilerden ve Baba İlyas-ı Horasani'nin halifesi olan Hacı Bektaş-ı Veli, meşrep olarak *Haydari* olup *Yesevilik*'ten de izler taşımaktadır. O da istila sebebiyle Horasan/Nişabur'dan Anadolu topraklarına gelmiş olan sufilerdendir. İlk tasavvuf eğitimini Lokman-ı Perende'den alır. Hocası onu Ahmet Yesevi'ye yönlendirecektir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin hayatında önemli yere sahip bir diğer isim de Moğol istilası sırasında Anadolu'ya sığınan Vefaiyye tarikatı şeyhi Baba İlyas'tır. Amasya'nın Çat köyünde *İlyas* adıyla anılan ilk zaviyesini

kuran Türkmen şeyhi Baba İlyas, Hacı Bektaş-ı Veli'yi derinden etkileyecektir.

Bektaşilik ise Hacı Bektaş-ı Veli'nin ismine nispet edilse de tarikat onun tarafından kurulmuş değildir. Esasen Bektaşilik; başlangıçta Türkmenlerin, İslamiyeti ilk anlayış/kavrayış biçimidir. Ancak önce Abdal Musa, 16. yüzyıl başlarında da “Pir-i Sani (İkinci Pir)” olarak kabul edilen Balım Sultan tarafından kapsamlı bir ıslahata tabi tutulmuştur. Hacı Bektaş-ı Veli'nin ismi etrafında geliştirilen Bektaşilik, Şii-Hurufi unsurların da ilave edilmesiyle âdeta bağımsız bir tarikat hâline dönüştürülmüştür.

Bektaşilik, 1826 yılına kadar Yeniçeri Ocağı başta olmak üzere tüm devlet kademelerinde etkili olmuştur. (1)

Şeyh Edebali

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında yaşamış bilge bir şahsiyettir. Eğitim hayatına doğum yeri olan Karaman'da başlamış, daha sonra Dımaşk'a giderek Hanefi fakihî Necmeddin ez-Zahidi ve Ebu'l-İz gibi dönemin önde gelen alimlerinden fıkıh, Baba İshak el-Horasani'den de tasavvuf eğitimi almıştır. Bilecik'teki zaviyesinde irşat faaliyetlerine koyulan Edebali, Osman Bey'le de bu zaviyede tanışmıştır. Bir *Ahi* önderi olarak Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Osman Bey'le olan münasebetleri dolayısıyla etkisi büyüktür.

Edebali, Osmanlı'nın fikir babası, Osman Bey'in de hem hocası hem de kızı Malhun Hatun'la evli olması hasebiyle kayınbabasıdır. Ancak tarihî kaynaklar, evlilik konusunda farklı görüşler ileri sürerler. İlk Osmanlı müftüsü ve kadısı kabul edilen Edebali, çevresi için örnek teşkil eden bir şahsiyettir. İlimle meşgul olur, öğrenci yetiştirir, Osman Gazi'yi de birçok defa evinde misafir